

Szabó Levente

Solaris

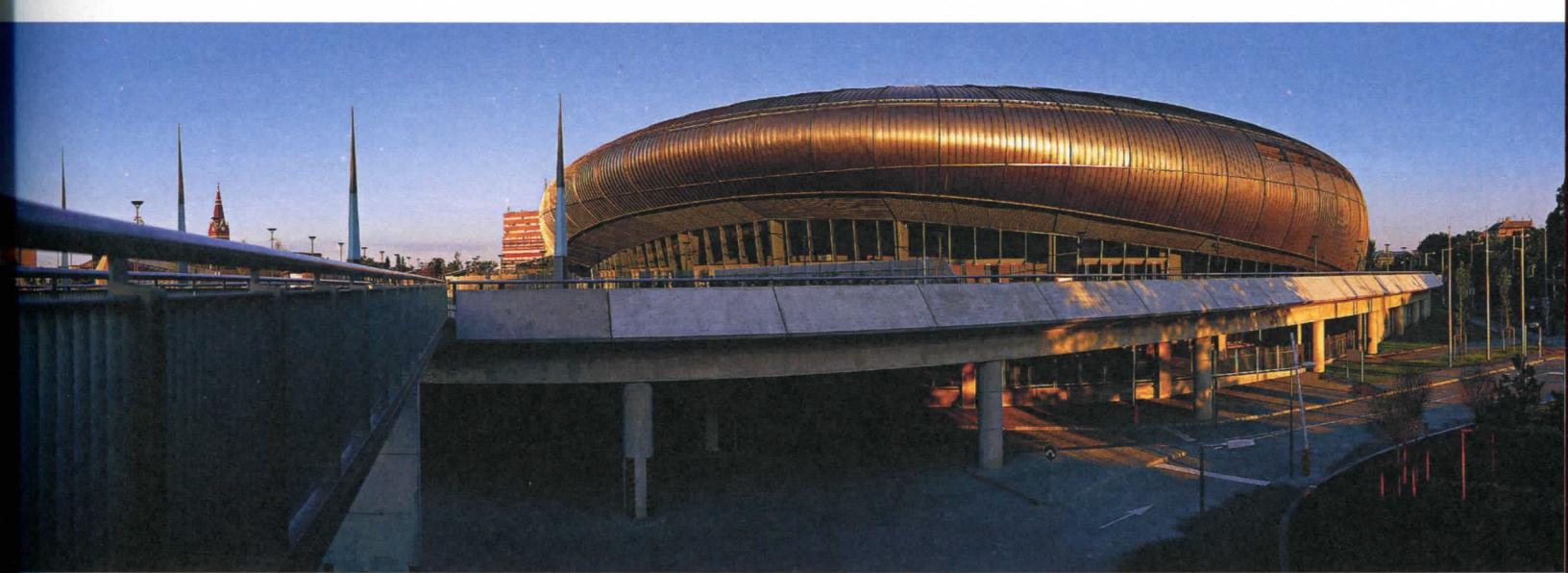
Aréna: tárgy, ház vagy táj? – Budapest Sport Aréna

„Mit tehet a teória? Mint Jónás, feddi Ninivét, és süket fülekre találván duzzog és visszavonul a sivatagba – vagy pedig talán odafigyelve néhány kortárs építész heroikus vállalkozására, Babitscsal szólva, örüle »módfelelett a töknek«.”

(Németh Lajos: Az építészet dilemmája, MÉ 1983/1, 23. o.)

FŐVÁLLALKOZÓ-KIVITElező /
MAIN CONTRACTOR
BOUYGUES HUNGÁRIA KFT

GENERÁL TERvezés /
GENERAL DESIGN
KÖZTI RT

Egy gondolatnyi időre fogadjuk el, hogy épületeink előtt három (sok) út áll. Mind-háromnak gazdag hagyománya van, hosszabb-rövidebb múltra visszatekintő előképekkel. Ha akár a monolitikus ősi építményekre, akár a huszadik század formatervezési dizájnijára és ezeknek az építészetre gyakorolt hatására utalunk, akkor az épületek tárgyakként is értelmezhetők. Ha a szó szerinti értelemben vizsgáljuk, akkor az épületek természeten és kézenfekvő módon: házak. Ha pedig vagy természeti-környezeti analógia az épület koncepciója, vagy az urbánus környezetépítés tágabb kontextusában

értelmeződik, akkor tájként tekinthetjük. Tárgy, ház és táj tehát – nem kizárolagos utak, csak leíró kísérletek, értelmezési lehetőségek.

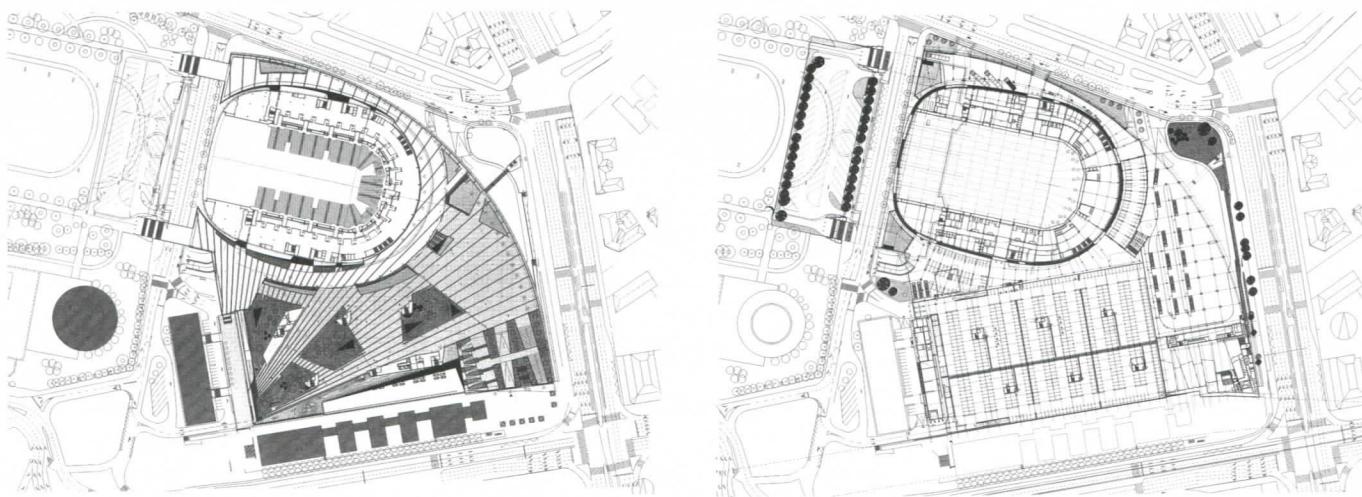
Az Aréna együttese olyan nagyszabású tervezői koncepción alapul, mely megkísérelte mindenből említett épület-identitást megvalósítani. Ez a vállalkozás izgalmas „kalando”, de szükségképp heroikus (sőt: szusziphoszi) is. A kísérlet az egyes identitásokat elkülönítetten akarta megjeleníteni, de azok keverednek, részint önmagukon belül, részint egymást áthatva. Így a sportcsarnok épülete nem tisztán tárgyként, a köztér nem kizárolag tájként értelmezhető, míg a „kristályépületek” sem csupán ház jellegűek. Sőt: a tervezők papír-üveg-kő makettje volt a tervezés első és utolsó olyan fázisa, melyben a koncepció lendülete össze-

tudta fogni (és tartani) az együttes külön-álló identitásának elemeit, jóllehet a modell önmagában, környezeti kontextusok nélkül ábrázolta az ősi-ötletet. A megvalósult objektum szükségképpen tért el ennek a modellnek az ideájától, s ez óháitatlan belső feszültségeket okozott. Félreértés ne essék (így is sok esett már az Aréna kapcsán), az alább vizsgálandó komplexum jelentős alkotás. De, ami még fontosabb: lényeges közügy. Olyan típusú középületről és térrendezésről van ugyanis szó, mely eleve (már csak méreténél fogva is) meghatározó tényezője város és ember kommunikációjának, azaz:

PÁHOLY
LODGE

befolyásolója a polisz javának. Ha ezt, azaz a közjö prioritását (és óhajtását), mint alkotói és kritikusi szándékot egyaránt elfogadjuk, akkor természetesen a steril tárgy-ház-táj-koncepciót is ebből a szempontból kell firtatnunk.

Tárgy?

Kétféle lehet a városra visszanéző pillanás: benne van a horizontot átfogó, távlatos tekintet ünnepélyessége, de része egyfajta fennköltség is; az Aréna ezüstösen megcsillanó háta Buda hegyeiről néz-

ve mindenkitőre appellál. A sportcsarnok tárgyszerű megformálása alkalmas arra, hogy a jelentős középületet, a tágabb környezetet megfelelő módon reprezentálja, s helyezze el a városban, mint kommunikációs felületen. A nagyvonalú épülettő meg leginkább az ipari formatervezéshez hasonló dizájnrról tanúskodik – nem organikus. De mi ez? Kő, bogár, cethal, diszkosz, discman, buborék, pneumatikus sátor? A bizonytalan kérdések és analógiák oka a tárgyszerűség meghökkenő ereje. Nem csupán a „haditársadalom építésze-

ti szürrealizmusa”-ként megjelenő már-megint-nagyításról van szó, mint azt Ekler Dezső állítja, s korántsem elégedhetünk meg a „mimézis” heurékájának természetutánzó skatulyájával, melyel Wesselényi-Garay Andor érvél. „A szavak és a tárgyak immár menthetetlenül szétváltak” – írja Janáky István *A hely* című könyve előszávában. S ez bosszantó – teszem hozzá. A rekonstrukciós kísérlet talán mégis legitim, hozzuk össze a tárgyat a szóval: az Aréna (ímholt a tárgy) valójában karosszéria (ímholt a szó). Deciméteres nagyság-

rendű burok, feszes ruha. Ha ezt elfogadjuk, akkor nem a tartószerkezet nem várta trivialitása, vagy a belső kialakítás és a külső forma egységének hiánya a kritika tárgya. Hanem maga a burok. Ez a vékony héj, mely lényegében nem különbözik az autók csillogó külsejétől vagy egy formatervezett tárgy burkától (csak nagyobb azoknál – kacsintás Ekler felé), elválik a belső tartalomtól; a belső terek, helyiségek, a nézőtér és a küzdőtér külön habitusú – ház a házban – házat alkotnak, míg a ruha: önállósuló tárgy. Így a kommunikációt nem a középület nyúzsgő, fórumoszerű ideája jelenti és jeleníti, hanem maga a (néma) tárgy külső alakja. A csarnok feszülő (ál)ruhája. Ez a ruha kénytelen elvinni a teljes együttes építészeti kommunikációját, olyan erős – legalábbis relatív értelemben. A belsejében rejtőző, „burokban született” ház más világ. A nézőtér és a küzdőtér magja hűvösen profi munka, ahogy az ezt körülvevő irodák, öltözök, a kamionforgalom és a tömegmozgatás eszközei, valamint a technikai berendezések is. Belül: technológia, gyár; kívül: ikon (ezért sem organikus). Ha tehát a karosszériát magát vizsgáljuk, akkor érezhető, hogy a forma monolitikusságából és méretéből fakadó monumentalitása erős. Így a bejáratok dekonstruktív eredetű, dísz-

letszerű formálása zavaró csupán, a hatást nem igazán gyengíti, mint ahogy a főbejárat üvegosztásának elvékonyodó száj-szakainak vak-ablakai, vagy az előtétő-tömeg üressége sem. A forma ereje győzni látsszik a tartalom semlegessége felett.

Ház?

És egyáltalán, ha már a kommunikáció csatornája és stratégiája a nagy tárgy ikonképző jellege, akkor jobban lehetett volna bízni a forma erejében. Az együttes házszerű elemei a nőies principiumú csarnokot ellenpontozni igyekvő férfiasan éles és szikár szerkesztésű, mégis bőbeszédű „kristályépületek”: a két nagy és a három kicsi üveg-fém burkolatú ház, valamint a fémvázas logó-torony. Az egész együttest hallatlan dinamizmus-akarás hatja át, mégis a hatás: statikus. A kevesebb több? Talán a csarnok formálásának monolitikus jellege elbírta volna azt is, ha a nagy tér üres előtte, vagy ha a rajta álló kis épületek mintegy a tér felületéből kihajtognak (tájként) jelennek meg. A „néma” tárgy előtti tér humanizálása a koncepciónak mindenésetre jó irányt jelölő szándék volt. Ember és város kommunikációjának olyan fázisát teremthette volna meg, mely a nagy forma taszító hatását ellensúlyozni képes, sőt:

ARÉNA ÉPÜLET

ÉPÍTÉSZEK / ARCHITECTS

SKARDELLI GYÖRGY, POTTYONDY PÉTER

ÉPÍTÉSZ MUNKATÁRSAK / FELLOW ARCHITECTS

MOLNÁR TIBOR, FARKAS ZSOLT, RADVÁNYI KATALIN, TNÉ BÁLINT ANDREA, KONCZ ZSUZSA

SZERKEZETTERVEZÉS / STRUCTURE

GURUBI IMRE, FŐZŐ KÁROLYNÉ, BECKER ÁDÁM – KÖZTI RT., DR ALMÁSI JÓZSEF, SOÓS FERENC – CAEC KFT., SZALAI LÁSZLÓ, INOKAI ZSOLT – VÁZTERV KFT.

GÉPÉSZET / PLUMBING

BERZSENYI ZOLTÁN, LÁSZLÓ CSABA, SZONDI CSABA, ÁCS BÉLA, BESENNEYEI ISTVÁN, NAGY PÁL, SZÜCS GYÖRGY, DOBNER PÉTER – KÖZTI RT., JUHÁSZ JÓZSEFNÉ, HORVÁTH ZSOLT – ANLAGENBAU HUNGARIA, KOVÁCS ATTILA – AQUA PLUS KFT.

ÉPÜLETVILLAMOSÁS / ELECTRICAL PLANNING

KIRÁLY BÉLA, HODRUSZKY FERENC, RITZL ANDRÁS – KÖZTI RT., KISS LÁSZLÓ – LISYS RT., SIMKÓ GYÖRGY – V. DESIGN KFT., LADÁNYI ZOLTÁN – AZA TERVEZŐ IRODA KFT., HARMAT LÁSZLÓ – IQ KFT.

INFORMÁCIÓS RENDSZER / INFORMATION SYSTEM

BARNA GYULA

AKUSZTIKA / ACOUSTICS

KOTSCHY ANDRÁS – KOTSCHY BT

TŰZVÉDELEM / FIRE PROTECTION

MÉSZÁROS JÁNOS – MÉBART BT.

SZIGETELÉS / ISOLATION

HORVÁTH SÁNDOR – PATAKY ÉS HORVÁTH ÉPÍTÉSZIRODA KFT

SPORTTECHNOLÓGIA / SPORT TECHNOLOGY

MICHAEL LISCHER, MIKE SMITH, SIMON LORING – SPORT CONCEPTS

ÉPÜLETHÉJALÁS / ROOFING

STANISLAV BANASZAK – S.E.I.C.C.F.

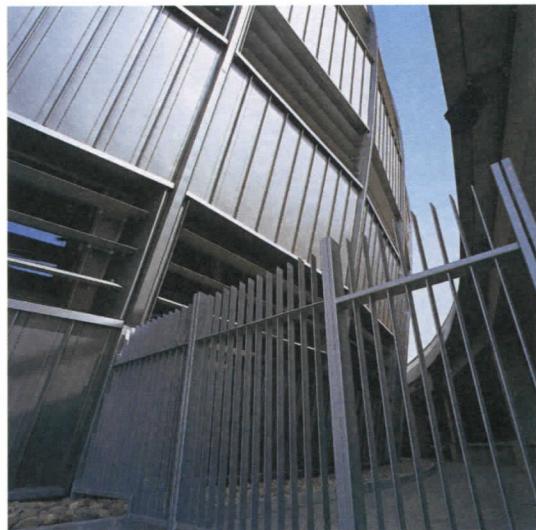
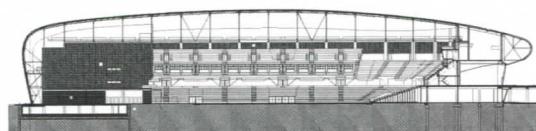
annak közelébe vonz. A kis házak azonban inkább formai (geometriai) játékká váltak, léptékük a jelentős méretek ellenére pavilonszerű, s így szerkesztésüknek is más a törvénye. Ami a csarnoknál – a részletek kidolgozottságát illetően – esetleg természetesen durva, az a pavilon-kristályoknál zavaró. Nem az okoz feszültséget, hogy a kis épületek az eredeti koncepcióval ellentétben nem tisztán üveg-konstrukciók, hanem az, hogy az Európa-tartók és diafragmák fesztafüggetlen sűrűsége, káosza (nem dekonstrukciója), a részletek kidolgozatlansága, a homlokzati rajzolatok provizórikus hatású naivitása, valamint a belső terek nagyvonalúságának hiánya nem ellenpontjai a szomszédos nagy erejű formának, hanem gyengítik azt. Tervezési vagy kivitelezési kérdésekről van szó, egyre megy: a közelműlt és a ma honi épületei általában nem szeretik (állhatják) a közelhajolást. A logó-torony elszabadult pavilonja pedig végképp nem tűri. Pedig az épített környezet kommunikációjának csendes bár, de igen fontos szegmensét jelenti a közelhajlás gesztusának megfelelő habitus. Kétségtelen, hogy itt a kis épületek ház-szerű identitása nem kizárolagos. Éppúgy tekinthetők tárgyaknak is. Ilyen értelmezésben azonban a Nagy Tárgy mellett végképp nem érvényesülnek. Tállan ez a bizonytalanság is oka gyenge-ségüknek.

Táj?

A tárgyat és a házakat egy nagyvonalú gesztus, a térszint fölé emelt köztér („dekk”) mint foglalat rendezi. A gránitburkolat homogén páncéljának csikorgó-csillámló keménysége hasonló monolitikus anyag-élményt ad, mint a csarnok fémburkolatának látványa, ilyen értelemben kommunikációja is hasonló (tárgyszerű). Vagy fordítva: annak, „ki gépen száll fölébe”, tájként érvényesül a csarnok is. De a „dekk” koncepciójának legfőbb érdeme éppen annak köztéri (táj-) jellege, melyre a városnak nagy szüksége van. Nem feledhető azonban, hogy parkoloházi tetőről és egy buszpályaudvar feletti födémről van szó, és kérdéses a feszesen komponált, legyezőszerű tér sugaras szerkesztésének indokoltsgája is, mely a nyilvánvaló geometriai kötöttsgégen túl valójában nem létező centrumot jelöl. A közelhajolás gesztusát a perem lényegében jól viseli. Elegáns, ahogy a csarnokot megközelíti, de nem éri el a „dekk”. Problémás viszont a meghagyott lépcsőkhöz, hidakhoz való csatlakozás, valamint a kerítések rengegeje is; jóllehet ezek beru-

házói döntések eredményei. Nyilván korai még a közter közösségi jellegének méltányos vizsgálata. Nincs belakva a tér, a nagy épületek közfunkciói sem működnek még. Több utcabútorral és okosabb üzemeltetéssel (kerítésbontásokkal) a helyzet javítható lenne.

„A ház ... eleve, közvetlenül a közösség ügye. ... A monumentális építmény ... ar-

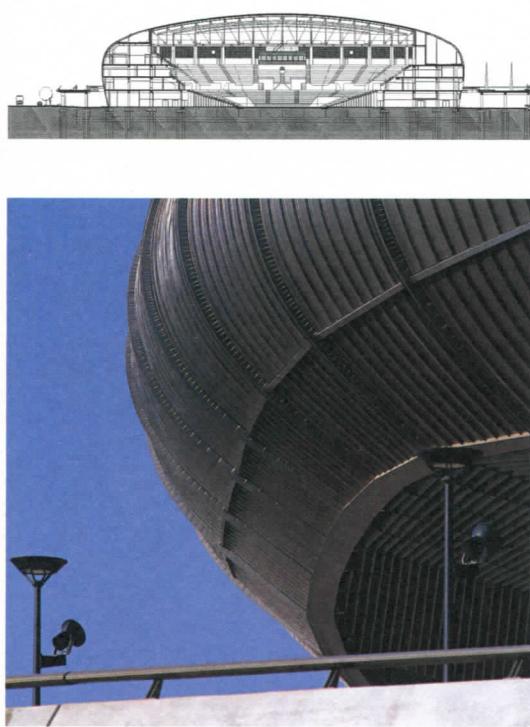

ról tanúskodik, amit ideái tűznek az ember elő, tehát amivé az ember lenni akar, amit megálmódik.” – véli Nicolai Hartmann. A fentebb tárgyal együttes olyan létesítmény, melynek kommunikatív ereje jóval nagyobb, mint azt elsőre gondolnánk. Azonban az Aréna együttesének kommunikációs főszintje nem a közösségi élet intenzitásának minőségén alapul.

És ezért kár. De nem is emiatt jelentős tett. Ne legyenek illúzióink: a laikusok (azaz a polisz tiszteletre méltó lakói) számára az Aréna – mindenestül és egyszerűen – egy ufó. Vagy egy ūrálomás. Solaris. De ennek épp progresszív, attakírozó, felfázó hatása lehet jótékony. Jóllehet tükre mai viszonyainknak (új évezredi lendülete és múlt századi részletei egyaránt), de ami fontosabb, jótékonyan agresszív habitusával alakítója, formálója is lehet a közösségeknek (közízlésnek, városról, épületekről való közgondolkodásnak).

Mármost csupán az írás befejezése, frappírozása van hátra. Lássuk, hogyan tette ezt Marossi Miklós az *Opeion* című Közti-kiadvány 1984-es számában, melyben a frissen átadott, egykor az Aréna helyén álló Budapest Sportcsarnokot véleményezte: „A BS az opponens által vélt hibái ellenére is nívódíjat érdemel, már méretei folytán is szokatlan feladat elé állította a tervezőit. ... Figyelni kell, gondját kell viselni ennek az épületnek, korrigálni hibáit, hisz egykét emberőlön át megint nem lesz hasonló Közti-feladat. Pedig a második már biztos jobban sikerülne.”

Ugye. (Lám.)

ARÉNA TÉR

ÉPÍTÉSEK / ARCHITECTS
SKARDELLI GYÖRGY, GÁSPÁR LÁSZLÓ,
LÁZÁR FERENC

ÉPÍTÉSZ MUNKATÁRSAK / FELLOW ARCHITECTS
DUDÁS ISTVÁN, KÁDÁS ESZTER,
NÁDAINÉ KOVÁCS SAROLTA

KERTÉPÍTÉSzet / LANDSCAPE
HAVASSY GABRIELLA

BELSŐÉPÍTÉSzet / INTERIOR DESIGN
PLACHTOVICS VILMOS, PÉCHY GYÖRGYNÉ

3D MODELL / CAD
CZEGLÉDY PÉTER, PEITY ATTILA, RÉPÁS FERENC

SZERKEZETTERVEZÉS / STRUCTURE
DR. ALMÁSI JÓZSEF, SOÓS FERENC,
TAKÁCS ZOLTÁN – CAEC KFT.

GÉPÉSzet / PLUMBING
KOVÁCS PÁL – KOVÁCS PÁL ÉS TÁRSA KFT.
(KASIB KFT), PFENNINGBERGER OTTÓ, KOVÁCS
PÁSZTOR TIBOR, DENGEL KRISZTIÁN
– ENCO MÉRNÖKI IRODA

ELEKTROMOS TERVEZÉS / ELECTRICAL PLANNING
TÓTH ZOLTÁN – PLANET KFT. (KASIB KFT),
KIRÁLY BÉLA, HODRUSZKY FERENC – KÖZTI RT,
SIMKÓ GYÖRGY – V.DESIGN KFT, VIV RT.,
KOVÁCS NORBERT – KOVÁCS MÉRNÖKI IRODA

INFORMÁCIÓS RENDSZER / INFORMATION TECHNOLOGY
BARNA GYULA

TŰZVÉDELEM / FIRE PROTECTION
MÉSZÁROS JÁNOS – MÉBART BT

SZIGETELÉS / ISOLATION
HORVÁTH SÁNDOR – PATAKY ÉS HORVÁTH ÉPÍTÉSZIRODA KFT, TAKÁCS BALÁZS – FRT RASZTER BT.

KÖZMŰ / PUBLIC UTILITIES
NAGY ZOLTÁN – MÉLYTERV KFT.

AKUSZTIKA / ACOUSTICS
KOTSCHY ANDRÁS – KOTSCHY BT

KÖRNYEZETVÉDELEM / ENVIRONMENT PROTECTION
PERÉNYI GÁBOR – SENEX KFT.

Levente Szabó

Solaris

Arena: Object, House or Landscape? – Budapest Sports Arena

Let us accept for a short while that our buildings have three (many) directions to choose from. All three have got rich traditions, predecessors with shorter or longer past. We can refer to monolithic ancient structures, as well as 20th-century designs and the influence they exert on architecture, and then buildings can be interpreted as objects. Taken them in a literal meaning, buildings are houses. In case we interpret the building in a wider context of environmental construction, they act as landscapes. Object, house and landscape – these are not exclusive ways, only descriptive experiments, possible interpretations.

The complex of the Budapest Arena is based on the designer's generous concept which tries to embody all of the above-mentioned building-identities. It is an experiment to represent the individual identities separated, but they turn out to be mixed in the design, partly within themselves, partly in influencing each other. Thus the building of the sports hall cannot be interpreted clearly as an object, the public place as a landscape, and the "crystal buildings" are not only house-type ones.

The complex analysed here is a significant project. What is even more important, it is an essential public affair. It is a type of public building and spatial-environmental design which – also because of its dimensions – is an important factor in the communication of people and the city, thus influences the public good of the city. In case we accept the priority of public welfare (and their desire), both the intention of the creator and his critics, it is this viewpoint that we have to take into consideration when analysing the sterile concept of object-house-landscape.

An object?

The object-like shaping of the sports hall makes it suitable to represent a significant public building and its wider environment in an appropriate way and to position it in the city as a communicating surface. The generous bulk of the building bears marks of industrial design – it is not an organic one. But what is it then? A stone, a beetle, a whale, a disc, a discman, a bubble or a pneumatic tent?

The Arena (the object) is indeed a bodywork (this is the word). A case of the order of decimetres, a tight dress. If we come to accept this, it is not the unexpected triviality of the supporters or the lack of unity between its interior design and the outer form which is the object of criticism, but the case itself. This thin peel which does not fundamentally differ from the shiny exterior of cars or the husk of a designed object, it separates from the interior contents the interior spaces, rooms, the auditorium and the arena create a house of different habits – a house within a house –, whilst the dress appears an object becoming independent.

This way communication is not meant and represented by the idea of the public building as a busy forum-like place, but an exterior form of the (dumb) object. It is the tight dress (disguise) of the hall. This dress is forced to convey the architectural communication of the whole complex, being so powerful – at least in a relative sense. The house hiding within, "born with a caul" is quite another world. The auditorium and the arena are cool professional produces, just like the offices, changing rooms, the means of lorry traffic and mass transportation as well as of technical equipment. Inside: technology, factory, outside: an icon (this is one of the reasons why it is not organic).

A house?

The house-like components of the complex are the "crystal-buildings" meant to counteract the female-principled hall with its masculine organization, sharp and gaunt structure, even though quite talkative: these are two large and three tiny houses with glass-metal face-work joined by the metal-framed logo-tower. The whole complex is penetrated by the unique want of dynamism, yet the overall effect remains static. Could less be more here?

It could have created a phase of the communication between human beings and the city which would have been able to counterbalance the pushing effect of a large-scale form, what is even more, it could have acted

as attracting closer. The small houses have turned into formal (geometrical) toys, their dimensions are pavilion-like despite their significant sizes, thus their construction has a different principle underlying it.

Landscape?

The object and the houses are arranged by a generous gesture, the public space ("deck") is positioned above the level of the space as a kind of framework. The glittering hardness of the homogeneous armour of the granite face-work provides an experience of monolithic materials just like the sight of the metal facing of the hall. In this sense its communication also resembles that (object-like). Yet the essential merit of the concept of the "deck" lies in its public space (landscape) character which is very much needed by the city. We should not forget that it is a roof of the parking house and a roofing above the bus terminal, and also the arrangement of the strained composition, the radiating fan-like organization of the square is unjustified, as it marks a non-existing centre beyond its obvious geometrical limits. The rim basically wears well the gesture of leaning closer. The "deck" approaches the hall in an elegant way, without reaching it.

The complex described above is an establishment which has more communicative powers than we first tend to think. Yet the communicating main level of the Arena complex is not based on the intensity and qualities of communal life. And it is a pity. The deed is not significant because of this. We should not foster illusions: for the non-professional (the respected dwellers of the city) the Arena is simply an UFO as a whole. Or a space station. Solaris. Yet this progressive, attacking and shocking effect can work out as a positive one. Even though it is a reflection of contemporary relations (the sweep of the new millennium and its details dating from the past century too), more importantly it can be a creating and forming agent of the community with its salutary effect and aggressive habits – that of public taste, the common thinking about the city and buildings.